

ACPIS

Afghanistan Center for Peace
and International Studies

گزارش

دومین دور نشست افغانستان و منطقه به میزبانی مرکز صلح و مطالعات بین الملل افغانستان

افغانستان و هم‌گرایی اقتصادی منطقه‌ای:
گفت‌گوی موردی پروژه‌های تاپی – تاپ – کاسا ۱۰۰۰

پنجشنبه ۱۲ جون ۲۰۲۵

www.acpis.org

info@acpis.org

[afghanistan-center-for-peace-and-international-studies](https://www.linkedin.com/company/afghanistan-center-for-peace-and-international-studies)

[@ACPIS_ORG](https://twitter.com/ACPIS_ORG)

[afghanistan-center-for-peace-and-international-studies](https://www.facebook.com/afghanistan-center-for-peace-and-international-studies)

دومین نشست افغانستان و منطقه

افغانستان و هم‌گرایی اقتصادی منطقه‌ای: گفت‌گوی موردی پروژه‌های تاپی، تاپ و کاسا ۱۰۰۰

دومین نشست «افغانستان و منطقه» را مرکز صلح و مطالعات و بین‌الملل افغانستان با عنوان «افغانستان و هم‌گرایی اقتصادی منطقه‌ای: گفت‌گوی موردی پروژه‌های تاپی – تاپ و کاسا ۱۰۰۰» برگزار کرد.

در این نشست، سخنرانان احمد طارق نورزاده، بانو شبانه کارگر و احمد شکیب مستغنی پیرامون پروژه‌های اقتصادی منطقه‌ای، نقش و جای‌گاه افغانستان در اتصال منطقه‌ای، چالش‌ها و وضعیت موجود پروژه‌های تاپی، تاپ و کاسا ۱۰۰۰ صحبت نمودند. این نشست را بانو سارا حکیمی گرداندگی کرد.

سخنرانان:

اسم	مسئولیت در مرکز	خلاص سوانح	سخنرانی
سارا حکیمی	عضو بورد مشورتی مرکز صلح و مطالعات بین‌الملل افغانستان	سارا حکیمی، دیپلمات پیشین وزارت خارجه افغانستان، ماستر از دانشگاه جورج تاون امریکا است و به زبان های پارسی، انگلیسی و فرانسه ای مسلط است.	گرداننده
احمد طارق نورزاده	رییس مرکز صلح و مطالعات بین-الملل افغانستان	احمد طارق نورزاده، ماستر روابط بین‌الملل، سابقه ۱۶ سال کار در وزارت امور خارجه افغانستان به عنوان دیپلمات در سفارت‌خانه‌های افغانستان در چین و ترکمنستان را دارد؛ طارق نورزاده پژوهش‌گر در حوزه‌ی چین و آسیای مرکزی است و چندین مقاله‌ی پژوهشی در این زمینه به نشر رسانده‌است.	پروژه‌های تاپی و تاپ
شبانه کارگر	عضو هیأت رییسه مرکز صلح و مطالعات بین‌الملل افغانستان	شبانه کارگر به عنوان مسول دسک قزاقستان و دیپلمات سفارت افغانستان در کانادا، حدود یک دهه کار کرده‌است. او به زبان‌های پارسی، انگلیسی و ازبکی مسلط است.	پروژه کاسا ۱۰۰۰
احمد شکیب مستغنی	عضو بورد مشورتی مرکز صلح و مطالعات بین‌الملل افغانستان	احمد شکیب مستغنی دو دهه در زمینه‌های دیپلوماسی عامه و خبرنگاری فعالیت داشته‌است. آقای مستغنی سابقه طولانی کار در وزارت امور خارجه افغانستان داشته، همچنان به عنوان شارژدافیر سفارت افغانستان در هسپانیا و سخن‌گوی وزارت امور خارجه افغانستان کار کرده‌است.	افغانستان و اهمیت پروژه‌های اقتصادی منطقه‌ای

پروژه تاپی

- نخستین مذاکرات پروژه تاپی به سال ۱۹۹۰ بر می‌گردد. این پروژه در ابتدای طرح میان افغانستان، ترکمنستان و پاکستان بود؛ بعدها کشور هند نیز به آن اضافه گردید.
- توافقات ابتدایی در سال ۲۰۰۳ انجام شد؛ بعداً توافق نهایی در سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۳ صورت گرفت و کار احداث پروژه تاپی در خاک ترکمنستان در دسامبر ۲۰۱۵ آغاز شد.
- طول مجموعی این پروژه ۱۸۱۴ کیلومتر است و ۸۱۶ کیلومتر آن در خاک افغانستان ساخته می‌شود.
- پس از اعلام ترکمنستان مبنی بر تکمیل کار پروژه تاپی در خاک آن کشور، در سال ۲۰۱۸ طی محفلی احداث کار پروژه تاپی در هرات آغاز شد، اما هیچ پیش‌رفت‌نی نداشته‌است.
- برآوردهای اولیه هزینه این پروژه ۱۰ میلیارد دالر سنجیده می‌شد، سپس تا ۲۰ میلیارد دالر افزایش یافت. سهم هر کشور عضو، تنها پنج فیصد و متباقی از سوی ترکمنستان پرداخت می‌شود.
- در صورت تکمیل این پروژه، ظرفیت انتقال ۳۳ میلیارد متر مکعب گاز را خواهد داشت و سهم افغانستان از رهگذر ترانزیت ۴۰۰ میلیون دالر در سال خواهد بود، همچنان افغانستان ۵۰۰ میلیون متر مکعب گاز نیز می‌تواند دریافت کند.

مشکلات سیاسی:

- تضاد منافع میان افغانستان و پاکستان، همچنان میان پاکستان و هند، یکی از مانع‌های اصلی، پیشروی پروژه تاپی است. با رسیدن گاز ترکمنستان به هند و پاکستان، بخشی از صنایع این کشورها به این منبع وابسته خواهد شد، اما تنش‌های سیاسی میان اعضای پروژه، علاقه‌مندی هند و پاکستان را کاهش داده و آن‌ها تمایلی به ایجاد وابستگی اقتصادی با یکدیگر ندارند.

مشکلات امنیتی:

- با روی کار آمدن طالبان، که خود یکی از مانع‌های اصلی در برابر امنیت و ثبات پروژه تاپی بوده‌اند، مشکلات امنیتی همچنان پابرجاست. کشورهای منطقه و نهادهای مالی بین‌المللی تمایلی به تأمین مالی این پروژه در افغانستان تحت حاکمیت طالبان ندارند. اگرچه در حال حاضر نوعی امنیت فیزیکی نسبی در افغانستان برقرار است، اما این میزان از امنیت برای به‌دست‌آوردن اعتماد سرمایه‌گذاران بسنده نیست و تأمین امنیت کامل سرمایه‌گذاری برای اجرای پروژه، حتمی به شمار می‌رود.

مشکلات اقتصادی:

هزینه اجرای پروژه تاپی تا ۲۰ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. در حالی‌که بانک توسعه آسیایی و بانک انکشاف اسلامی پیش‌تر علاقه‌مند تأمین مالی این پروژه بودند، اکنون به‌دلیل وضعیت ناپایدار سیاسی و امنیتی افغانستان، تمایلی به سرمایه‌گذاری در آن ندارند. ترکمنستان نیز به‌تنهایی توان پرداخت چنین مبلغی را ندارد. سایر کشورها و نهادهای مالی بین‌المللی نیز در گذشته همواره خواستار تضمین امنیت سرمایه‌گذاری‌های خود بوده‌اند؛ چرا که هیچ سرمایه‌گذاری حاضر نیست بدون ضمانت‌های امنیتی منابع مالی خود را در خطر قرار دهد. تاکنون هیچ کشور یا نهادی چنین تضمین‌هایی را ارائه نکرده است.

افزون بر سهم ترکمنستان در ساخت خطوط انتقال گاز پروژه تاپی، این کشور نیازمند ۱۵ تا ۲۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری دیگر برای استخراج گاز از حوزه‌ی گالکنیش ۳ است؛ منبعی که گاز مورد نیاز این پروژه را تأمین خواهد کرد.

استراتژی هرات

- زمانی که ترکمن‌ها دانستند: اجرای پروژه تاپی مطابق به طرح اولیه، امکان‌پذیر نیست، طرح «استراتژی هرات» را پیشنهاد دادند، تا در مرحله نخست، گاز این پروژه تنها تا ولایت هرات انتقال یابد.
- به این ترتیب با افزایش مصرف گاز در هرات و مناطق اطراف، خانه‌ها گازکشی شوند، سیستم کارخانه‌های صنعتی از برق به گاز تبدیل شوند، حتا وسایل نقلیه نیز به گاز مجهز گردند؛ در چنین شرایطی، امکان ساختن لوله گاز تاپی تا هرات و آغاز توزیع گاز فراهم خواهد شد، اما با آن هم هیچ سند یا مدرکی که نشان بدهد کار لوله‌کشی از ولایت ماری تا سرحدآباد انجام شده‌است، وجود ندارد.
- کار لوله‌کشی و فعالیت‌های اجرایی فعلی نیز در همین چارچوب جریان دارد و تأثیری بر پروژه‌ی بزرگ تاپی ندارد. با این حال، آغاز طرح «استراتژی هرات» نه تنها تأثیر اقتصادی مثبتی بر هرات و حوزه غرب نداشته، بلکه به دلیل پایین‌بودن سطح مصرف گاز، بهره‌برداری از این پروژه ممکن نیست؛ مگر آن که سرمایه‌گذاری‌های میلیارد دلاری برای تبدیل تأسیسات از برق به گاز در هرات انجام شود، که در حال حاضر تمایلی از سوی سرمایه‌گذاران نشان داده نشده‌است و امکانش نیز میسر نیست.

در نتیجه:

سند یا مدرک معتبری که نشان دهد پروژه تاپی در خاک ترکمنستان تکمیل شده، وجود ندارد. در سال ۲۰۲۱ نیز دولت ترکمنستان اجازه ساخت هیچ فیلمی مستند از روند اجرای پروژه در خاک آن کشور را نداد و بازدید از این پروژه را برای هیچ فرد یا نهادی مجاز ندانست. باور عمومی بر این است که ترکمن‌ها تنها چند کیلومتر از خط لوله تاپی را در مرز سرحدآباد-تورغندی احداث کرده‌اند و هیچ‌گونه تأسیساتی در ادامه مسیر تا ولایت ماری ساخته نشده‌است.

معدن گالکنیش که منبع تأمین گاز پروژه تاپی است، حدود ۴۰۰ کیلومتر از مرز تورغندی فاصله دارد. در حال حاضر گاز استخراج شده از گالکنیش ۱ و ۲ به چین صادر می شود، اما برای استخراج گاز از حوزه گالکنیش ۳، که منبع مورد نظر برای پروژه تاپی است، تاکنون هیچ قراردادی با هیچ کشوری امضا نشده و ترکمنستان نیز توانایی فنی و مالی لازم برای استخراج آن را ندارد. استخراج این حوزه به حداقل پنج سال زمان نیاز دارد.

ایران همواره بدیلی به جای افغانستان جهت ترانزیت گاز به پاکستان و هند مطرح بوده، اما به دلیل تحریمها، فعلاً از این روند کنار گذاشته شده است. ترکمنستان، مشابه دولت پیشین افغانستان، از پروژه تاپی بیش تر به عنوان ابزار سیاسی بهره برداری می کند و فاصله زیادی تا عملی شدن این پروژه عظیم باقی مانده است.

در حال حاضر تنها احداث ۲۵ کیلومتر از این خط لوله توافق شده و از آن نیز فقط یک کیلومتر ساخته شده است. بخش های مربوط به قلمک زمین، مینروبی، و سروی تخنیکی مسیر پیش تر در دوره حکومت جمهوریت انجام شده بود.

پروژه تاپ

- این پروژه، انتقال برق ۵۰۰ کیلوولت از ترکمنستان به پاکستان را از طریق خاک افغانستان در بر می گیرد؛
- مذاکرات اولیه درباره این پروژه در سال ۲۰۱۰ آغاز شده بود؛
- بانک انکشاف آسیایی علاقه مند به تأمین مالی این پروژه است؛
- ظرفیت انتقال برق برای این پروژه بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ مگاوات در نظر گرفته شده است؛
- طول مسیر پروژه تاپ حدود ۷۰۰ کیلومتر است؛
- برآورد کلی هزینه آن بین ۵۰۰ تا ۸۰۰ میلیون دلار می باشد و قرار است در امتداد مسیر پروژه تاپی اجرا شود؛
- شرکت ترکی «چالیک» به عنوان مجری ساخت این پروژه انتخاب شده است؛
- این شرکت سابقه کار در کشورهای ناامنی مانند عراق و سوریه را دارد و نسبت به وضعیت امنیتی و بی ثباتی افغانستان نگرانی زیادی ندارد؛
- هزینه اجرای پروژه به گونه ای طراحی شده که هر کشور، تأسیسات برق را در قلمرو خود بسازد؛
- درآمد افغانستان از ترانزیت برق این پروژه، بسته به میزان انتقال، بین ۴۰ تا ۷۰ میلیون دالر پیش بینی شده است؛
- طبق توافق طرفین افغانستان از برق پروژه تاپ بهره برداری کرده نمی تواند.

در نتیجه:

مشکلات و چالش های پروژه تاپ در مقایسه با تاپی کمتر است، اما اکنون، اجرای این پروژه نیز امکان پذیر نمی باشد، چون نهادهای مالی بین المللی تمایلی به سرمایه گذاری در افغانستان تحت سلطه طالبان ندارند و نمی توانند در کشوری که از مشروعیت بین المللی برخوردار نشده، سرمایه گذاری کنند، همچنان، نبود علاقه مندی پاکستان به وابستگی انرژی برق از مسیری که از خاک افغانستان عبور می کند، یکی دیگر از موانع اساسی پیش روی این پروژه به شمار می رود.

پروژه کاسا ۱۰۰۰

- کاسا مخفف «آسیای مرکزی — جنوب آسیا» است و یکی از ملموس ترین پروژه های منطقه ای برای بازسازی افغانستان به شمار می رود که در سال ۲۰۰۵ در جریان کنفرانس منطقه ای برای افغانستان (ریکا) مطرح شد؛
- بر اساس برنامه کاسا، یک هزار مگاوات برق از منابع انرژی آبی کشورهای قرغزستان و تاجیکستان از طریق افغانستان به پاکستان انتقال می یابد؛
- پروژه کاسا ۱۰۰۰ در سال ۲۰۱۶ به طور رسمی در شهر دوشنبه با حضور رهبران چهار کشور گشایش یافت؛
- سهم افغانستان در این پروژه، ۳۰۰ مگاوات تعیین گردید که در واقع کاسا را به یک هزار و پانصد مگاوات افزایش می داد؛

- منابع انرژی پیش‌بینی‌شده برای این پروژه، بندهای آبی نورک و سنگ‌توده ۱ و ۲ در تاجیکستان بودند؛
- تاجیکستان همچنین بر اساس قراردادی جداگانه، بین ۸۰ تا ۳۰۰ مگاوات برق به صورت تجارتي به افغانستان باید صادر کند که این میزان در تابستان حدود ۱۰۰ مگاوات و در زمستان بین ۸۰ تا ۱۲۰ مگاوات است؛
- تاجیکستان قصد داشت برق مورد نظر کاسا را از طریق تکمیل بند راغون تأمین کند؛ سدی که در دوران اتحاد شوروی طراحی شده بود، اما پس از استقلال کشورهای آسیای مرکزی متوقف شد؛
- کاسا پروژه‌ای فرامنطقه‌ای محسوب می‌شود که می‌تواند موجب تقویت پیوندهای اقتصادی و انرژی میان کشورهای آسیای مرکزی گردد؛
- روسیه نیز علاقه‌مند اجرای این پروژه است و تعهد سرمایه‌گذاری ۵۰۰ میلیون دلاری در آن را داده است؛
- سد آبی سنگ‌توده ۲ توسط روسیه ساخته شده و از منظر تجارتي تحت کنترل این کشور قرار دارد؛
- آن چه برای افغانستان در این پروژه اهمیت دارد، نه تنها دریافت ۳۰۰ مگاوات برق است، بلکه ایجاد زیرساخت‌ها و داشتن نقش کلیدی در انتقال برق به پاکستان است؛ عاملی که می‌تواند بخشی از انرژی پاکستان را به کابل وابسته سازد.

مشکلات و دور نمای کاسا

- نبود انرژی کافی و قابل‌دسترس: تاجیکستان برای تأمین برق پروژه کاسا بر ساخت بند راغون حساب کرده بود، اما این طرح با کمبود منابع مالی و چالش‌های ژئوپولیتیکی مواجه بود؛
- ازبکستان مخالف سرسخت ساخت بند راغون است و آن را مغایر با منافع ملی خود می‌داند، زیرا ساخت این بند می‌تواند با ایجاد مشکل کم‌آبی، منافع آبی ازبکستان را تهدید کند، همچنان زمین نمک‌زار محل احداث سد، در صورت وقوع زلزله، ممکن است باعث تخریب بند و ایجاد ویرانی گسترده در ازبکستان شود؛
- فاز نخست بند راغون ساخته شده و در سال ۲۰۱۹، نخستین جنراتور آن نصب گردید. این بند قرار است تا سال ۲۰۲۸ تکمیل شود و ظرفیت تولیدی آن به شش‌هزار مگاوات برسد؛
- تنش‌های منطقه‌ای مانعی دیگر در راه‌اندازی کاسا است. تاجیکستان همچنان با قرغزستان منازعات ارضی دارد که می‌تواند مانعی جدی در مسیر تحقق چنین زیرساخت بزرگی باشد؛
- بدون نقش‌آفرینی روسیه، اجرای هر پروژه بزرگ در منطقه آسیای میانه با مانع‌های جدی روبه‌رو خواهد شد؛
- افغانستان نیز برای احداث خطوط انتقال برق و هم‌سان‌سازی آن با برق وارداتی از ازبکستان و ترکمنستان، به کمک‌های بین‌المللی به ویژه بانک انکشاف آسیایی وابسته است.

در نتیجه:

کشورهای عضو پروژه کاسا افغانستان را به رسمیت نمی‌شناسند؛ در نتیجه، هیچ‌گونه تعهدی نسبت به اجرای این پروژه ندارند. عدم به رسمیت شناختن حکومت فعلی افغانستان، یکی از مانع‌های اساسی در مسیر عملی‌سازی پروژه‌های بزرگ منطقه‌ای به شمار می‌رود.

منابع مالی بین‌المللی، از جمله بانک انکشاف آسیایی، تنها به حکومت‌های مشروع و شناخته‌شده از سوی سازمان ملل قرضه می‌دهند؛ زیرا چنین حکومت‌هایی در قبال تعهدات بین‌المللی پاسخ‌گو و مسئول هستند. اکنون، بانک‌های بین‌المللی، از جمله بانک جهانی، ارائه کمک برای قویل پروژه‌های افغانستان را متوقف کرده‌اند و درخواست رژیم طالبان برای پرداخت و استفاده از قرضه‌های مربوط به این پروژه‌ها را نیز رد نموده‌اند.

از منظر روابط دوجانبه نیز، مناسبات میان افغانستان و پاکستان بسیار پیچیده و تنش‌آلود است. به همین دلیل، پاکستان تمایلی به هم-کاری‌های اقتصادی عمیق با رژیم فعلی در افغانستان ندارد و نمی‌خواهد کلید انرژی برق خود را در اختیار طالبان قرار دهد.

افغانستان و اهمیت پروژه‌های اقتصادی منطقه‌ای

- افغانستان نقشی کلیدی در اتصال آسیای مرکزی به جنوب آسیا ایفا می‌کند؛
- موقعیت جغرافیایی این کشور همواره نکات مثبت و منفی داشته‌است؛
- افزون بر ظرفیت بالقوه، افغانستان برای ایفای نقش مؤثر در هم‌گرایی اقتصادی منطقه‌ای، اما عواملی چون نداشتن دست-رسی به آب‌های آزاد، اختلافات مرزی با همسایگان، و شرایط جوی و زیست‌محیطی، تأثیرات منفی بر روند توسعه، ثبات و پیشرفت آن گذاشته‌اند؛
- با وجود موقعیت راهبردی افغانستان، به عنوان چهارراه منطقه‌ای، این موقعیت نه تنها مزیت مطلق نبوده، بلکه مانع از آن شده‌است که این کشور به طور کامل بخشی از آسیای مرکزی یا جنوب آسیا محسوب شود؛
- اجرای پروژه‌های اقتصادی منطقه‌ای در افغانستان، علاوه بر مانع‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی، با چالش مهم دیگری به نام حضور و سلطه طالبان نیز روبه‌رو است؛
- در شرایط فعلی، نبود مشروعیت بین‌المللی حکومت طالبان، تحریم‌های بین‌المللی، ناامنی و بی‌ثباتی، ضعف در مدیریت و ظرفیت تخنیک‌ی، و فقدان یک استراتژی توسعه‌ای روشن، از جمله مانع‌های داخلی اصلی سر راه اجرای پروژه‌های منطقه‌ای به شمار می‌روند.